

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 27 hallituksen esityksestä eräiden opetustointia koskevien lakien muuttamisesta

Eduskunta on 27 päivänä syyskuuta 1994 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 186.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina apulaisosastopäällikkö Jukka Sarjala ja vanhempi hallitussihteeri Matti Lahtinen opetusministeriöstä, ylijohdaja Samuel Lindgren ja laskentapäällikkö Martti Kemppainen opetushallituksesta, kehityspäällikkö Sten-Erik Abrahamsson Ahvenanmaan maakuntahallituksesta, Romaniasiaain neuvottelukunnan jäsenet Sirpa Hagert, Väinö Lindberg ja pääsihteeri Paavo Lounela, saamelaisen koulutusasiainneuvoston sihteeri Ulla Aikio-Puoskari, saamelaisvaltuuskunnan jäsen Irja Seurujärvi-Kari, erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnasta, opetustoimenjohtaja Lauri Turja Helsingin kaupungista, koulupsykologi Liisa Kosonen Espoon kaupungista, koulutoimenjohtaja Aulis Pitkälä ja peruskoulusuunnittelija Arja Sarasama Vantaan kaupungista, rehtori Pertti Hallikainen Käpylän iltaoppikoulu — Käpylä International -nimisestä koulusta, erityisasiantuntija Kirsi Lindroos-Himberg Suomen Kuntaliitosta, hallituksen puheenjohtaja Elaine Curtin International School of Helsinki -nimisestä koulusta, puheenjohtaja Nina Keres Suomen kieli- ja kulttuurivähemmistöjen äidinkielen opettajat ry:stä, hallituksen jäsen Miranda Vuolasranta ja opettaja Tuula Åkerlund Romanikielen opettajat ry:stä sekä professori Karmela Liebkind.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan muutoksia peruskoululakiin, lukiolakiin, aikuislukiolakiin, vieraskielisistä yksityisistä kouluista annettuun lakiin, ammatillisista oppilaitoksista annettuun lakiin, musiikkioppilaitoslakiin, valtionosuutta saavista kansanopistoista annettuun lakiin, valtionosuutta saavista liikunnan koulutuskeskuksista annettuun lakiin sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin.

Oppivelvollisuusikäisille ja oppivelvollisuusikään tuleville maahanmuuttajille järjestettävä peruskouluun valmistava opetus otettaisiin peruskoulutoimen piiriin ja rahoitusjärjestelmään.

Saamenkielisille peruskoulun oppilaille voitaisiin opettaa äidinkielen oppiaineena saamen kieltä sekä vieraskielisille peruskoulun ja lukion oppilaille näiden omaa äidinkieltä.

Vieraskieliset yksityiset koulut otettaisiin lakisääteiseen rahoitusjärjestelmään ja niissä käyvien oppilaiden kotikunnille säädettäisiin velvollisuus osallistua oppilaiden koulunkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin.

Ahvenanmaan maakunnan ja valtakunnan keskinäistä vastuuta koulutuksen rahoituksesta selkeytettäisiin vastavuoroisuusperiaatteen pohjalta. Valtio vastaisi valtakunnan alueella lukio- koulutusta ja ammatillista koulutusta saavista ahvenanmaalaisista oppilaista aiheutuvien kustannusten rahoituksesta.

Esitys liittyy valtion vuoden 1995 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1995.

Valiokunnan kannanotot

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitykseen sisältyviä lakiehdotuksia tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina. Näin ollen valiokunta puoltaa niiden hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Valiokunta kiinnittää huolestuneena huomiota siihen, että kouluissa on rasismi ja ulkomalaisvihamielisyys lisääntymässä. Valiokunta pitää välttämättömänä, että siihen puututaan ja kaikin käytettävissä olevin keinoin pyritään lisäämään kansainvälisyyskasvatusta ja rasismin vastaista asennekasvatusta. Valiokunta tukee Euroopan neuvoston rasismin ja muukalaisvihan vastaista kampanjaa ja katsoo, että kouluissa tulee yleisesti toimia monikulttuurisuuden ja vieraiden tapakulttuurien ymmärtämisen ja hyväksymisen lisäämiseksi. Asennekasvatusta voidaan kouluissa harjoittaa laajastikin ja muun muassa kouluradion ja koulutelevision avulla. Erityisesti ongelmia on aiheutunut pääkaupunkiseudulla, jossa maahanmuuttajien määrä on viime vuosina lisääntynyt aikaisempaan verrattuna huomattavasti.

Aidinkielen merkitys. Valiokunta korostaa äidinkielen ratkaisevaa merkitystä lapsen koko kehitykselle. Äidinkieli on perusta, jolle lapsen ajatustoiminnan, minäkuvan ja tunne-elämän harmoninen kehitys rakentuu. Kieli on tiedon, ajattelun ja luovuuden kehittämisen väline. Sosiaalinen kehitys ja kanssakäyminen helpottuu, jos hallitsee äidinkieltä hyvin.

Valiokunta pitää tärkeänä, että edistetään vähemmistökieltä äidinkielenään puhuvan lapsen mahdollisuuksia saada toimiva kaksikielisyys.

Saamen kielen opetus. Saamen kielen asemaa on viime vuosina merkittävästi vahvistettu. Myös eduskunnan käsiteltävänä olevassa perusoikeusuudistuksessa turvataan saamelaisen oikeus omaan kieleen. Tämä hallituksen esitys turvaa saamen kielen aseman itsenäisenä äidinkielenä. Valiokunta pitää ehdotusta myönteisenä. Muutos mahdollistaa sen, että peruskoulun oppilas voi opiskella yksinomaan saamen kieltä äidinkielenä. Valiokunta pitää myönteisenä myös sitä, että saamen kieltä voitaisiin ehdotuksen mukaan opettaa äidinkielenä myös saamelaisen kotiseutualueen ulkopuolella.

Asiantuntijakuulemisissa on tullut esille toivomus, että saamenkielisellä oppilaalla tulisi olla edelleen mahdollisuus opiskella äidinkielenä saamen ja suomen kielen ohella myös yhdistelmäopintoina saamen ja suomen kieltä. Valiokunta katsoo, että on selvittävä, miten tämä valinta mahdollistetaan kunkin koulun omin järjestelyin.

Romanikielen opetus. Eduskunnan käsiteltävänä olevassa perusoikeusuudistuksessa turvataan myös romanien oikeudet muun muassa omaan kieleen. Suomessa asuvat, suomalaista alkuperää olevat romanivanhemmat ovat myös tiedostaneet äidinkielen merkityksen lapselle. Siksi he haluavat antaa lapsilleen toimivan kaksikielisuuden, joka sisältää suomen kielen lisäksi myös kotikielenä käytetyn romanikielen.

Suomi on ratifoinut Euroopan neuvoston vähemmistökieliperuskirjan. Suomi on esittänyt selityksensä, että peruskirjan 7 artiklan 5 kappaaleen mukaisesti kyseisen artiklan 1—4 kappaletta sovelletaan soveltuvin osin romanikieleen ja muihin ei-alueellisiin kieliin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan romanikielen asema on nykyisin jo sellainen, että Suomen on katsottava noudattavan peruskirjan 7 artiklassa tarkoitettuja yleisiä periaatteita. Näin ollen erillisiä lainsäädäntömuutoksia ei välttämättä tarvita.

Hallituksen esitykseen liittyvissä 1., 2. ja 3. lakiehdotuksessa romanikieltä ei ole erikseen mainittu, vaikka sitä voitaisiin opettaa niihin si-

sältyvien säännösehdotusten mukaan myös äidinkielenä. Vaikkakin hallituksen esityksen mukaan romanikieltä voidaan opettaa kouluissa myös äidinkielenä, valiokunta katsoo, että romaneja ei tule näissä säännöksissä sijoittaa vieraskielisten oppilaiden ryhmään, vaan heidät tulee erikseen mainita. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa muutosta peruskoululain 27 §:n 2 momenttiin, lukiolain 18 §:n 2 momenttiin ja aikuislukiolain 13 §:n 2 momenttiin.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös niihin ongelmiin, joita on romanikielisen ja vieraskielisen oppimateriaalin tuottamisessa ja opettajan-koulutuksessa.

Valiokunta toteaa, että saamelaisen ja romanien kaksikielisuuden tukeminen on erityisesti jatko-opiskelumahdollisuuksien kannalta erityisen tärkeää.

Maahanmuuttajien koulutus. Valiokunta pitää myönteisenä ehdotusta uudeksi peruskoululain 4 §:n 4 momentiksi, jolla oppivelvollisuuskään tulevien maahanmuuttajien valmistava opetus saatetaan lain piiriin. Vakinaistamalla maahanmuuttajaopetus koulun normaalin toiminnan osaksi tunnustetaan vieraskielisten oppilaiden koulutuksellisten oikeuksien parantamista, ulkomaalaisten sopeutumista yhteiskuntaamme ja heidän oman kulttuurinsa säilyttämistä koskevien tavoitteiden merkitys ja maahanmuuttajaoppilaiden tukiovetuksen tarve.

Opetuksen määrää ei käytettävissä olevien voimavarojen puitteissa voida tässä vaiheessa laajentaa, ja tarkoitukseen on ainakin aluksi, että valmistavaa opetusta annettaisiin edelleen vain oppivelvollisuusikäisille pakolaisille ja turvapaikanhakijoille. Valiokunta pitää kuitenkin tärkeänä, että julkisen talouden tilanteen sallies- sa opetusta laajennetaan myös muita maahanmuuttajia koskevaksi.

Tarkoituksena on säilyttää valmistavan opetuksen laajuus vähintään nykyisellään. Laajuus määritellään tavoitteiden ja keskeisten sisältöjen mukaan, ei kiinteänä aikamääränä. Kunta päättäisi edelleenkin opetuksen järjestämistavasta. Valiokunta katsoo, että valmistavaan opetukseen käytettävän ajan tulisi olla joustava ottaen huomioon myös oppilaan mahdollisuudet siirtyä normaaliin peruskoululuokalle.

Opetusministeriöltä saadun selvityksen mukaan peruskouluun valmistavaan opetukseen osallistuvien pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden mahdollisia kotikuntia ei ole merkitty opetusviranomaisien pitämiin tilastoihin. Hallituksen esitykseen sisältyvät ehdotukset oppivelvolli-

suusikäisille maahanmuuttajille järjestettävästä peruskouluun valmistavasta opetuksesta ovat perustuneet arvioon, että vain pienellä osalla opetukseen osallistuvista lapsista olisi kotikunta Suomessa. Arvion mukaan vuonna 1993 näitä lapsia oli 850. Ehdotetun peruskoululain 84 c §:n 2 momentin perusteella opetuksen järjestäjälle suoritettaisiin tällöin valtion varoista valtionosuutta ja kotikunnan maksuosuutta vastaava markkamäärä, mikä on keskimäärin runsaat 18 000 markkaa vuodessa. Myös esityksen kustannusvaikutukset on laskettu mainitun arvion mukaan.

Esityksen valiokuntakäsittelyn aikana on ilmennyt, että eri kunnissa on erilaisia käytäntöjä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kotikunnan määräytymisessä. Osalla lapsista on kotikunta Suomessa ja osalla ei ole. Varsinkin pääkaupunkiseudulla lähes kaikilla mainittuun opetukseen osallistuvilla on kotikunta.

Mikäli esitys toteutettaisiin ehdotetussa muodossa, se merkitsisi valtion maksaman osuuden pientenytymistä nykyisestä 15 000 markasta alimillaan runsaaseen 8 000 markkaan niissä tapauksissa, joissa lapsella on kotikunta Suomessa. Jotta erilainen käytäntö kotikunnan määräytymisessä ei vaikuttaisi valmistavaan opetukseen

myönnettävän valtion rahoituksen tasoon ja jotta kuntien halukkuus valmistavan opetuksen järjestämiseen voitaisiin turvata, valiokunta ehdottaa opetusministeriöltä saamansa selvityksen perusteella peruskoululain 84 c §:n 2 momenttiin muutosta, jonka mukaan valtion varoista suoritetaan valmistavasta opetuksesta opetukseen osallistuvaa kohti valtionosuutta ja kotikunnan maksuosuutta vastaava markkamäärä.

Kuten hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, uudistuksen yhteydessä maahanmuuttajien tukiopetuksen erityisjärjestelyt säilytetään nykyisellään. Kunnalla olisi siten edelleen mahdollisuus saada valtionavustusta maahanmuuttaneiden peruskoulun ja lukion oppilaiden tukiopetuksesta aiheutuviin menoihin. Tukiopetusta varten myönnettävän ylimääräisen valtionavustuksen myöntämisperusteita on kuitenkin tarkoitus väljentää nykyisestäään.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 4.—9. lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomina ja

että 1.—3. lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvina:

1.

Laki

peruskoululain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 27 päivänä toukokuuta 1983 annetun peruskoululain (476/83) 27 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 8 päivänä helmikuuta 1991 annetussa laissa (261/91), sekä

lisätään 4 §:ään, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 25 päivänä tammikuuta 1991 annetulla lailla (171/91), uusi 4 momentti ja 84 c §:ään, sellaisena kuin se on 3 päivänä elokuuta 1992 annetussa laissa (707/92), uusi 2 momentti seuraavasti:

4 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

27 §

Peruskoulun ala-asteella opetetaan yhteisenä aineena joko toista kotimaista kieltä tai vierasta kieltä ja yläasteella sekä toista kotimaista kieltä että vierasta kieltä. Saamenkieliselle, *romanikieliselle* ja vieraskieliselle oppilaalle voidaan opettaa äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä. Opetussuunnitelmaan voi kuulua muitakin peruskoulun tehtävään kuuluvia oppiaineita sen mukaan kuin asetuksella säädetään.

84 c §

Edellä 4 §:n 4 momentissa tarkoitettun (poist.) opetuksen järjestäjälle suoritetaan opetukseen osallistuvaa kohti valtionosuutta ja kotikunnan maksuosuutta vastaava markkamäärä valtion varoista.

Voimaantulosäännös
(Kuten hallituksen esityksessä)

2.

Laki**lukiolain 18 ja 54 b §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 27 päivänä toukokuuta 1983 annetun lukiolain (477/83) 18 §:n 2 momentti ja 54 b §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 18 §:n 2 momentti 15 päivänä toukokuuta 1992 annetussa laissa (426/92) ja 54 b §:n 2 momentti 3 päivänä elokuuta 1992 annetussa laissa (708/92), seuraavasti:

18 §

Opetussuunnitelmaan voi lisäksi kuulua muitakin lukion tehtävään kuuluvia aineita. Saamenkieliselle, *romanikieliselle* ja vieraskieliselle oppilaalle voidaan opettaa äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä. Opetussuunnitelmaan kuuluu myös useassa aineessa opetettavia aihekokonaisuuksia. Lukiossa voi olla kerhoja, joiden toimintaan voivat osallistua myös muut kuin lukion

oppilaat. Lukion opetusta voidaan antaa myös koulun ulkopuolella.

54 b §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

3.

Laki**aikuislukiolain 13 ja 28 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 3 päivänä kesäkuuta 1994 annetun aikuislukiolain (439/94) 13 §:n 2 momentti ja 28 §:n 2 momentti seuraavasti:

13 §

Opetussuunnitelmaan voi kuulua sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, muitakin aikuislukion tehtävään kuuluvia yleissivistäviä aineita ja useassa aineessa opetettavia aihekokonaisuuksia. Saamenkieliselle, *romanikieliselle* ja vieraskieliselle opiskelijalle voidaan opettaa äidinkielenä opiskelijan omaa äidinkieltä.

28 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

Helsingissä 9 päivänä joulukuuta 1994

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala, jäsenet Ala-Harja, Aula, von Bell (osittain), Gustafsson (osittain), Hack-

lin, Laakso, Lehtinen, Lindqvist (osittain), M. Pietikäinen, Pykäläinen, Rätty (osittain), Suhola, Toivonen, Tykkyläinen ja Virrankoski sekä varajäsen Piha (osittain).

Vastalause

Lakiesitys on pääosiltaan oikeansuuntainen. Suurimpana puutteena on se, että maahanmuuttajien valmistava opetus on nyt rajattu lain perusteluissa vain pakolaisiin ja turvapaikanhakijoihin. Mielestämme valmistavaa opetusta on järjestettävä kaikille oppivelvollisuusikäisille ja oppivelvollisuuskään tuleville maahanmuuttajille riittävän pitkäaikaisesti. Puoli vuotta on aivan liian lyhyt aika kielen opiskelussa ja uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Kielellä on ratkaiseva merkitys lapsen koko kehitykselle. Riittävän pitkäkestoisella ja korkeatasoisella valmistavalla opetuksella turvataan lasten sopeutuminen ja opetuksen seurannan helpottuminen normaaliin luokkaopetukseen siirryttäessä. Tasa-arvoisen peruskoulutuksen turvaaminen on myös edullisin yhteiskunnallinen sijoitus rasismien ja muukalaisvihan ennaltaehkäisyssä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että mietinnön perustelujen luvun "Maahanmuuttajien koulutus" toinen kapale hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

"Valiokunta edellyttää, että hallitus turvaa maahanmuuttajien koulutuksellisen tasa-arvon huolehtimalla siitä, että kaikki maahanmuuttajina kouluihin tulevat lapset pääsevät riittävän pitkäaikaisen valmistavan opetuksen piiriin ilman lisäkustannuksia kunnille."

Äidinkielellä on erittäin ratkaiseva merkitys lapsen tasapainoiselle kehitykselle. Se on perustaminäkuvan, tunne-elämän, ajattelun ja luovuuden kehittymiselle. Oman äidinkielen hallinta edesauttaa myös sosiaalista kehitystä ja kanssakäymistä. Äidinkielen osaaminen kunnolla on myös perusta uusien, vieraiden kielten oppimiselle ja edellytys toimivalle kaksikielisyydelle.

Viittomakieli on kuurojen äidinkieli. Viittomakieltä käyttävät on tunnustettu kieli- ja kulttuurivähemmistöksi. Tällaisena vähemmistönä heitä ei voi jättää koulutuksen suhteen eriarvoiseen asemaan saamenkielisiin, romanikielisiin tai muihin vieraskielisiin oppilaisiin nähden.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että valiokunnan mietintöön sisältyvät 4.—9. lakiehdotus hyväksytään muutoin

valiokunnan mietinnön mukaisina, paitsi 1. lakiehdotuksen 27 §, 2. lakiehdotuksen 18 § ja 3. lakiehdotuksen 13 § näin kuuluvina:

1.

27 §

Peruskoulun ala-asteella opetetaan yhteisenä aineena joko toista kotimaista kieltä tai vierasta kieltä ja yläasteella sekä toista kotimaista kieltä että vierasta kieltä. Saamenkieliselle, romanikieliselle, viittomakieltä käyttävälle ja vieraskieliselle oppilaalle opetetaan äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä. Opetussuunnitelmaan voi kuulua muitakin peruskoulun tehtävään kuuluvia oppiaineita sen mukaan kuin asetuksella säädetään.

2.

18 §

Opetussuunnitelmaan voi lisäksi kuulua muitakin lukion tehtävään kuuluvia aineita. Saamenkieliselle, romanikieliselle, viittomakieltä käyttävälle ja vieraskieliselle oppilaalle opetetaan äidinkielenä oppilaan omaa äidinkieltä. Opetussuunnitelmaan kuuluu myös useassa aineessa opetettavia aihekokonaisuuksia. Lukiossa voi olla kerhoja, joiden toimintaan voivat osallistua myös muut kuin lukion oppilaat. Lukion opetusta voidaan antaa myös koulun ulkopuolella.

3.

13 §

Opetussuunnitelmaan voi kuulua sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, muitakin aikuiskoulutuksen tehtävään kuuluvia yleissivistäviä aineita ja useassa aineessa opetettavia aihekokonaisuuksia. Saamenkieliselle, romanikieliselle, viittomakieltä käyttävälle ja vieraskieliselle opiskelijalle opetetaan äidinkielenä opiskelijan omaa äidinkieltä.

Helsingissä 9 päivänä joulukuuta 1994

Tuija Maaret Pykäläinen

Jaakko Laakso

Heli Astala

